

Ćwiczenie 2. Przekształcanie symboli narodowych w narzędzia władzy sowieckiej: kult Stalina

Giorgi Chkadua

Uczniowie przeanalizują sowieckie obrazy propagandowe, które fałszywie łączą Stalina z gruzińskimi bohaterami narodowymi i kluczowymi wydarzeniami z dziejów Gruzji. Dzięki temu zrozumieją, jak media wizualne były wykorzystywane do kształtowania pamięci historycznej i tworzenia kultu Stalina.

Cele edukacyjne

Uczniowie:

- dowiedzą się, w jaki sposób w Związku Radzieckim wykorzystywano obrazy, by Stalin wyglądał jak bohater gruzińskiej historii;
- zrozumieją wpływ propagandy na to, jak ludzie pamiętają historię;
- spróbują myśleć jak historycy – zadadzą sobie pytania, co jest prawdą, a co fałszem i dlaczego stworzono analizowane obrazy.

Uwagi dla nauczyciela

Krok 1: Praca w grupach

Podziel uczniów na cztery grupy. Każda grupa otrzymuje inną część **arkusza ćwiczeń dla uczniów** (od 1 do 4; patrz poniżej). Możesz również wyświetlić obrazy na ekranie. Zadaniem uczestników lekcji jest uważne przyjrzenie się obrazom i udzielenie odpowiedzi na pytania naprowadzające.

Możesz zrobić krótkie wprowadzenie, aby bardziej zaangażować uczniów w wykonanie zadania:

- Oczywiście jest, że marketing to obecnie część codziennego życia. Polega na rozpowszechnianiu informacji o konkretnym produkcie w określony sposób, tak aby jak najwięcej osób ten produkt zobaczyło i miało do niego pozytywne nastawienie.

Metody stosowane w marketingu są często wykorzystywane do tworzenia postaci, osobowości i autorytetów. Marketing to również potężne narzędzie stosowane w polityce.

- Wyobraź sobie, że jesteś członkiem zespołu marketingowego, który ma przeanalizować kampanię marketingową konkurencyjnego polityka w celu zaplanowania programu o większej sile oddziaływania dla swojego kandydata.

Wskazówki dla nauczyciela:

- Zachęcaj do kreatywnego myślenia. Nie ma jednej poprawnej odpowiedzi.
- W razie potrzeby wyjaśnij słownictwo (np. „propaganda”, „intelektualista”, „tożsamość narodowa”).
- Użyj osi czasu lub mapy, jeśli uważasz, że pomoże to uczniom zrozumieć kontekst historyczny.

Obraz 1

Uwagi dla nauczyciela

Obraz **nie jest oparty na faktach historycznych**: Ilia Czawczawadze zmarł w roku 1907, a Stalin nie należał do jego kręgu intelektualnego. Celem obrazu było **powiązanie gruzińskiego nacjonalizmu z ideologią sowiecką** przez zestawienie Stalina z czczonymi bohaterami narodowymi. Jest to wizualny przykład sposobu, w jaki **socjalistyczna propaganda przywłaśczała sobie kulturę narodową**, by wzmocnić swoją legitymację.

Obraz 2

Uwagi dla nauczyciela

W tym **artystycznym przedstawieniu** Stalin został pokazany jako **przywódca kulturalny**, a nie tylko polityczny. Obraz podkreśla jego związek z gruzińskimi intelektualistami przez umieszczenie portretu średniowiecznego poety Szoty Rustawelego w tej samej przestrzeni wizualnej. W tak ukierunkowanej propagandzie **Stalin to postać jednocząca** gruzińskie dziedzictwo narodowe i sowieckie ideały. Sugeruje się tu, że jest nie tylko przywódcą Związku Radzieckiego, ale także symbolem kulturowego i intelektualnego rodowodu Gruzji. Była to część strategii **normalizacji rządów Stalina** w Gruzji.

Rozmowa o obrazie może prowadzić do szerszej dyskusji na temat wykorzystania **symboli intelektualnych** do wzmocnienia **władzy autorytarnej**.

Obraz 3

Uwagi dla nauczyciela

Obraz jest wyraźną próbą **umieszczenia Stalina w kontekście gruzińskiej historii rewolucyjnej**. Zostaje on zrównany z **gruzińskimi przywódcami socjalistycznymi**, takimi jak **Łado Kecchoweli** i **Aleksandr Tsulukidze**, którzy odegrali kluczowe role w polityce gruzińskiej na początku XX wieku. Obraz ma na celu stworzenie wizualnej narracji, w której Stalin jest nie tylko sowieckim przywódcą, ale także postacią istotną w **gruzińskiej walce o niepodległość i rewolucję**. To element wysiłków podejmowanych w czasach sowieckich, aby przedstawić Stalina jako **naturalnego spadkobiercę** gruzińskich ideałów rewolucyjnych.

Ćwiczenie rozszerzające: poproś uczniów o porównanie obrazu 3 z wcześniejszymi, koncentrując się na **różnych przedstawieniach Stalina** w odniesieniu do gruzińskiej kultury i historii. Zachęć do przedyskutowania **celu takiej propagandy i jej wpływu** zarówno na gruzińską tożsamość narodową, jak i na sowiecką jedność.

Obraz 4

Uwagi dla nauczyciela

Obraz pokazuje młodego Stalina w środku protestu robotniczego. Stalin został sportretowany jako odważny i współczujący przywódca pomagający rannym, choć w rzeczywistości przebywał wtedy w Baku i nie brał udziału w przedstawionym wydarzeniu. Obraz stanowi sfabrykowaną wersję historii – coś, co dziś moglibyśmy określić terminem „deepfake”. Powstał po to, by Stalin wydawał się bardziej bohaterski i zaangażowany w rewolucyjne walki, niż był w rzeczywistości.

Grafika dobitnie pokazuje, jak propaganda wizualna była w Związku Radzieckim wykorzystywana do budowania kultu Stalina. Pozwala odkryć, w jaki sposób manipulowano sztuką, aby służyła celom politycznym, kształtując pamięć publiczną i emocjonalny związek ze Stalinem przedstawianym jako zbawca.

Krok 2: Refleksja

- **Zbadaj cel i propagandę:**

- Jakie jest przesłanie obrazu? Co mówi on na temat roli Stalina w kulturze gruzińskiej?
- W jaki sposób podobne obrazy mogą wpływać na to, jak ludzie rozumieją historię?
- Czy możemy ufać źródłom wizualnym z czasów sowieckich? Dlaczego tak lub dlaczego nie?

- **Krytyka wizualnego połączenia ideologii narodowej i socjalistycznej:**

- Jak obraz łączy **historię narodową** (reprezentowaną przez Kecchowelego i Tsulukidzego) z **ideologią socjalistyczną** (reprezentowaną przez Stalina)?
- Czy obraz przedstawia **jednolitą narrację historyczną**, czy też wydaje się wymuszony? Dlaczego?
- Jak myślisz, w jaki sposób wizerunek Stalina jest wykorzystywany do legitymizacji jego przywództwa w Gruzji przez łączenie go z tymi postaciami?

Ćwiczenie to może prowadzić do szerszej dyskusji w klasie na następujące tematy:

- Prawda historyczna kontra mit polityczny.
- Jak działa propaganda – zarówno w kontekstach historycznych, jak i dzisiejszych?
- Odkrywanie sfalszowanych narracji a odpowiedzialność historyków i nauczycieli.

Arkusz ćwiczeń dla uczniów

Obraz 1

📷 „Soso” Dżugaszwili (Stalin) z Ilją Czawczawadzem [sic] w redakcji gazety „Iveria”; obraz autorstwa Uchy Dżaparidzego (1906–1988)

Temat główny: Konstruowanie narodowej legitymizacji Stalina przez umieszczanie go obok gruzińskich bohaterów narodowych

Cel dla uczniów: Przeanalizowanie, w jaki sposób obraz tworzy na nowo historię kultury Gruzji przez fałszywe umieszczenie Stalina obok bohaterów narodowych, oraz zbadanie, dlaczego takie obrazy powstawały i były rozpowszechniane.

1. Zaczynij od obserwacji:

- Co dzieje się na obrazie?
- Na jakiej podstawie tak sądzisz?
- Co jeszcze można tu znaleźć?

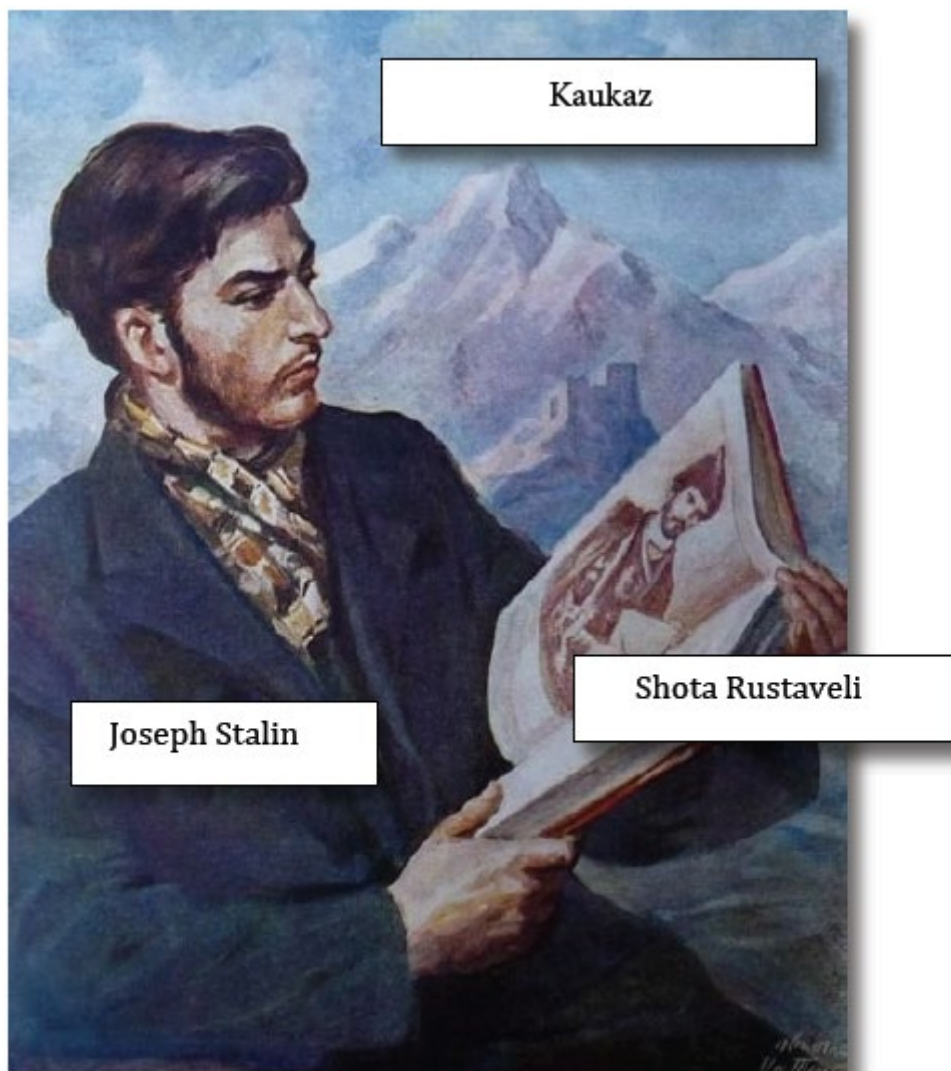
2. Zidentyfikuj postacie i symbole:

- Kim są przedstawione tutaj osoby? Czy je rozpoznajesz? (Jeśli nie są uczniom znane, nauczyciel może zidentyfikować Ilię Czawczawadzego jako narodowego poetę i intelektualistę oraz Szotę Rustawelego jako średniowiecznego autora *Rycerza w tygrysiej skórze*, utworu kluczowego dla gruzińskiej tożsamości).
- Dlaczego Stalina umieszczono obok Ilii Czawczawadzego?
- Co sugeruje portret Rustawelego w tle?

3. Krytyczne pytania dotyczące fałszerstw historycznych:

- Czy Stalin i Ilia Czawczawadze spotkali się kiedykolwiek w prawdziwym życiu?
 - Dlaczego artysta miałby przedstawiać to wyimaginowane spotkanie?
 - W jaki sposób obraz próbuje połączyć Stalina z gruzińską tożsamością narodową?
-

Obraz 2

Source: Joseph Stalin reading „The Knight in the Panther's Skin” by Artist Irakli Toidze.

📷 Józef Stalin czytający *Rycerza w tygrysiej skórze*; obraz autorstwa Iraklego Toidzego (1902–1985)

Temat główny: Punkt styczny kultury narodowej i ideologii socjalistycznej

Cel dla uczniów: Przeanalizuj symboliczne **wykorzystanie portretu Szoty Rustawelego** w obrazie Stalina i zbadaj, w jaki sposób Stalin jest tu łączony z gruzińską tożsamością narodową, a jednocześnie przedstawiany jako sowiecki przywódca intelektualny.

1. Zaczynij od obserwacji:

- Co dzieje się na obrazie?
- Co Stalin trzyma w dłoni?
- Co zauważasz w portrecie Rustawelego? Dlaczego ważne jest, aby był on tutaj widoczny?

2. Przeanalizuj symbolikę książki i portretu:

- Dlaczego Rustaweli, kluczowa postać narodowa, znalazł się na obrazie ze Stalinem?
- Co symbolizuje książka? Do jakiego rodzaju autorytetu pretenduje Stalin, trzymając książkę?
- Czy obraz sprawia, że Stalin wygląda bardziej jak intelektualista, czy bardziej jak polityk? Jak myślisz, dlaczego tak jest?

3. Krytyczne myślenie o przedstawieniu historycznym:

- Dlaczego Stalin może być ukazywany jako ktoś związany z gruzińskim dziedzictwem intelektualnym, mimo że odgrywał przede wszystkim rolę polityczną?
 - W jaki sposób obraz zaciera granicę między **tożsamością narodową a ideologią socjalistyczną**?
 - Czy uważasz, że obraz został zaprojektowany tak, aby Stalin stał się bardziej akceptowalny dla gruzińskiej opinii publicznej albo lepiej znany Gruzinom? Dlaczego tak lub dlaczego nie?
-

Obraz 3

Source: Stalin, Lado Ketskhoveli, Alexadner Tsulukidze by Vladimir Lemonjava.

📷 Stalin, Łado Kecchoweli i Aleksandr Tsulukidze; obraz autorstwa Vladimera Lemonjavy (1905–1979)

Temat główny: Gruzińscy rewolucjoniści i pozycja Stalina w gruzińskim nacjonalizmie

Cel dla uczniów: Zbadanie, w jaki sposób Stalin jest przedstawiany obok **Łady Kecchowelego** i **Aleksandra Tsulukidzego**, dwóch kluczowych postaci gruzińskich ruchów socjalistycznych i rewolucyjnych, oraz przeanalizowanie, jak na obrazie próbuje się powiązać Stalina z rewolucyjną historią Gruzji.

1. Zaczynij od obserwacji:

- Co dzieje się na obrazie?
- Czym wyróżnia się sposób przedstawienia Stalina w zestawieniu z Kecchowelim i Tsulukidzem?

2. Określ kontekst i role postaci:

- Łado Kecchoweli i Aleksandr Tsulukidze byli ważnymi postaciami w rewolucyjnej historii Gruzji. Jak wyglądają na obrazie w porównaniu ze Stalinem?
- Co oznacza umieszczenie Stalina we wspólnym wizualnym kontekście z Kecchowelim i Tsulukidzem?
- Jak myślisz, dlaczego te postaci są pokazane razem? Jakie mogło być przesłanie artysty na temat ich roli w gruzińskiej historii?

3. Zbadaj znaczenie symboliczne:

- Co oznacza przedstawienie Stalina z dwoma bohaterami rewolucyjnymi?
 - Czy Stalin ma wyglądać na obrazie jak gruziński rewolucjonista, czy raczej chodzi o jego rolę w Związku Radzieckim?
 - Jak obraz może wpłynąć na sposób, w jaki Gruzini postrzegają zaangażowanie Stalina w ich rewolucyjną historię?
-

Obraz 4

📷 Demonstracja pierwszomajowa w Tbilisi w roku 1901, prowadzona przez Stalina; obraz autorstwa Uchy Dżaparidzego (1906–1988)

1. Zaczynij od obserwacji:

- Co dzieje się na obrazie?
- Kto jest centralną postacią i jak został przedstawiony?
- Jak myślisz, jakiego rodzaju wydarzenie jest tutaj pokazane?

2. Przeanalizuj symbolikę i przesłanie:

- Jakie emocje okazują ludzie wokół Stalina? Co on robi?
- W jaki sposób postawa i umiejscowienie Stalina na obrazie wpływają na to, jak go postrzegamy?
- Jaki rodzaj bohaterstwa lub przywództwa jest sugerowany w przedstawionej scenie?

3. Rozważ kontekst historyczny:

- Obraz ukazuje Stalina podczas demonstracji. Dlaczego może ona być postrzegana jako ważny moment?
- Jeśli Stalin nie był obecny na tym wydarzeniu – co potwierdzają obecnie historycy – dlaczego artysta stworzył taki obraz?

-
- Jak dziś nazywamy sytuację, gdy ktoś zostaje umieszczony w scenie historycznej, w której w rzeczywistości nie uczestniczył?

4. Krytyczne myślenie o propagandzie i manipulacji historycznej:

- Jak modyfikacja lub fałszowanie szczegółów historycznych w sztuce zmienia sposób, w jaki ludzie pamiętają historię?
 - Dlaczego władze radzieckie mogły chcieć, aby Stalin wyglądał na uczestnika działań rewolucyjnych?
 - Czy możesz podać współczesne przykłady, w których media są wykorzystywane do tworzenia podobnego fałszywego wrażenia?
-